

دلایل بی‌انگیزگی جوانان روستایی به اشتغال در بخش کشاورزی (مورد مطالعه: شهرستان بوئین زهرا)

علی شمس*، مینا قدیمی^۱، علی اصغر میرک زاده^۲، زهرا هوشمندان مقدم فرد^۳

۱، استادیار گروه ترویج، ارتباطات و توسعه روستایی، دانشگاه زنجان

۲، فارغ التحصیل کارشناسی ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه زنجان

۳، استادیار گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه رازی کرمانشاه

۴، کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تهران

(تاریخ دریافت: ۹۰/۷/۶ - تاریخ تصویب: ۹۳/۴/۲۹)

چکیده

توسعه روستایی از طریق نیروی انسانی توانمند از لحاظ آموزشی، انگیزشی و با شرایط مطلوب جسمانی محقق می‌شود. بالا رفتن میانگین سنی جمعیت کشاورزان بدلیل عدم رغبت جوانان روستایی به کار کشاورزی در سال‌های اخیر جامعه روستایی ایران را تهدید می‌کند. تحقیق توصیفی پیمایشی حاضر با هدف بررسی دلایل عدم رغبت جوانان روستایی به فعالیت کشاورزی در شهرستان بوئین زهرا صورت پذیرفت. جامعه آماری تحقیق را کلیه جوانان روستایی بین سنین ۱۵-۲۴ ساله شهرستان بوئین زهرا تشکیل دادند (N=۲۳۸۲۴) که ۲۷۰ نفر از آنها براساس نمونه‌گیری چندمرحله‌ای تصادفی و براساس فرمول کوکران انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. پرسشنامه حاصل از ادبیات نظری تحقیق و مصاحبه با صاحب‌نظران پس از تعیین روایی از طریق پانلی از متخصصان به عنوان ابزار تحقیق مورد استفاده قرار گرفت. قابلیت اعتماد (پایایی) ابزار تحقیق با انجام آزمون مقدماتی و محاسبه آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۰ مورد تایید قرار گرفت. نتایج تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS^{۱۸} نشان داد که پر زحمت بودن حرفه کشاورزی در مقایسه با سایر مشاغل، کم درآمد بودن حرفه کشاورزی نسبت به مشاغل دیگر، عدم توجه کافی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران به بخش کشاورزی و روستایی سه دلیل اول عدم تمایل و رغبت جوانان روستایی به فعالیت کشاورزی می‌باشد. همچنین، تحلیل عاملی نشان داد که چهار عامل اقتصادی، نگرشی، اجتماعی و آموزشی در مجموع ۴۸/۷۴ درصد از کل واریانس عدم انگیزه به اشتغال در بخش کشاورزی را تبیین می‌کنند.

واژه‌های کلیدی: اشتغال کشاورزی، جوانان روستایی، بی‌انگیزگی، شهرستان بوئین زهرا.

مقدمه

نیست. بخش کشاورزی حدود ۲۵ درصد از کل اشتغال، بیش از ۸۰ درصد از نیازهای غذایی و یک سوم صادرات غیرنفتی و حدود ۹۰ درصد از نیازهای صنایع به محصولات کشاورزی را تامین می‌کند (Alibeygi,

بخش کشاورزی از مهمترین بخش‌های اقتصادی کشور است و نقش آن در توسعه و ثبات اقتصادی و سیاسی داخلی و بین‌المللی بر هیچ‌کسی پوشیده

جدول ۱- سهم اشتغال بخشهای عمده اقتصادی در سال-

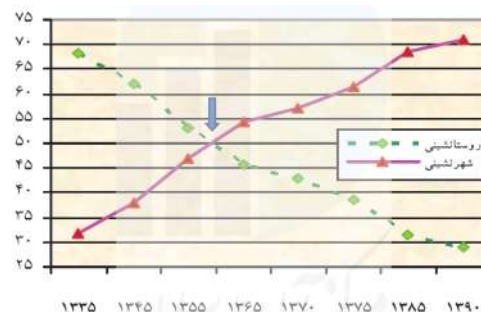
های ۱۳۶۵-۱۳۸۸				
بخش	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۸۸
کشاورزی	۲۹/۹	۲۳/۵	۲۲/۷	۲۰/۹
صنعت	۲۶/۳	۳۰/۷	۲۷/۴	۳۱/۸
خدمات	۴۳/۸	۴۵/۸	۴۹/۹	۴۷/۴

ماخذ: مرکز آمار ایران (۱۳۹۰)

اگرچه دلایل و عوامل بی‌شماری در این زمینه، از قبیل نابرابری‌های توسعه‌ای بین شهر و روستا، عدم اختصاص بودجه متناسب به این بخش در قیاس با سایر بخش‌ها، خرد بودن اراضی، کمبود آب، کمبود اعتبار و نقدینگی در این بخش، دیر بازده بودن فعالیت‌ها، سنتی بودن بخش، عدم جذاب بودن بخش برای سرمایه‌گزاران شهری، بی‌سوادی و کم‌سوادی بهره‌برداران، ریسک بالای فعالیت‌ها و غیره قابل ذکر می‌باشد؛ ولی می‌توان نوع نگرش روستاییان و به ویژه جوانان روستایی نسبت به شغل کشاورزی را نیز به عنوان یکی از دلایل مهم نام برد. این در حالی است که برای گسترش و توسعه بخش کشاورزی، به عنوان یکی از محورهای توسعه اقتصادی و اجتماعی کشور به مجموعه‌ای از نیروهای خلاق، آموزش پذیر، ریسک پذیر، شاداب و پویا احتیاج است که این ویژگی‌ها اغلب در جوانان وجود دارد و به‌طور معمول جوانان آمادگی بیشتری برای انتقال این ویژگی به درون یک مجموعه را دارند (Ramazanian, 2011).

التزام کشورهای در حال توسعه به حفظ جوانان روستایی در روستا و اشتغال آنها به حرفه کشاورزی فرصت‌هایی محدود را برای اشتغال جوانان روستایی به وجود می‌آورد و این در حالی است که عواملی چون تحصیلات، رسانه‌ها و گردشگری روستایی به ارتقای سطح آرزوها و تمایلات جوانان روستایی و افزایش فاصله آن با فرصت‌های موجود برای اشتغال آنها منجر می‌شود که سرانجام، به ترک هر چه سریع‌تر روستا و مهاجرت به کلانشهرها خواهد انجامید (Sumberg, 2006; cited in Porsina et al., 2010). این در حالی است که جوانان روستایی تولیدکنندگان آینده مواد غذایی در مناطق روستایی هستند و پتانسیل‌های بالقوه و ارزشمندی جهت مشارکت در برنامه‌های توسعه و سازندگی

(2008). با این حال آمار موجود در چهار دهه گذشته از رشد منفی جمعیت در مناطق روستایی، بالا رفتن سن کشاورزان و کاهش نرخ رشد جمعیت روستا نسبت به شهر حکایت دارد (Rasoulof, 2000). براساس سرشماری سال ۱۳۷۵، میانگین سنی شاغلان بخش کشاورزی در حدود ۴۰/۵ سال بوده که این رقم در سال‌های ۱۳۴۵، ۱۳۵۵ و ۱۳۶۵ به ترتیب ۳۴/۳، ۳۷/۶ و ۴۰/۴ سال بوده است (SCOI, 1996). کاهش جمعیت روستایی ایران نیز که از دهه ۱۳۴۰ آغاز شده بود، در سال ۱۳۶۵ وارد مرحله‌ای جدید گردید. به این معنی که برای اولین بار نسبت جمعیت بین مناطق روستایی و شهری دگرگون شد (Sayanni Ghasemi, 2009). بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۰ از مجموع ۷۴۱۴۹۶۶۹ نفر از جمعیت کل کشور، ۵۳۶۴۶۶۶۱ نفر در شهرها (۷۱/۴ درصد) و ۲۱۴۴۶۷۸۳ نفر (۲۸/۵ درصد) در روستاها ساکن هستند که این نسبت در سال ۱۳۳۵، برای شهرها ۳۱/۴ درصد و برای روستاها ۶۸/۶ درصد بود. (نمودار ۱).

نمودار ۱- روند تغییرات جمعیت روستایی و شهری از سال ۱۳۳۵ (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰)

در بعد اشتغال‌زایی، نرخ اشتغال در بخش کشاورزی به هیچ وجه همپای رشد کلی اشتغال پیش نرفته است و همان‌طور که در جدول (۱) آمده است، بین سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۸۸ از سهم اشتغال در بخش کشاورزی کاسته شده و سهم بخش‌های خدمات و صنعت به طور قابل ملاحظه‌ای افزایش یافته است.

^۱ - Statistical centre organization of Iran

کمبود امکانات و تسهیلات و به عبارتی دیگر، عدم برابر بودن وضعیت توسعه‌ای شهر و روستا اشاره کرده‌اند. به علت اینکه اشتغال و فعالیت در بخش کشاورزی دارای ویژگی‌هایی از قبیل امنیت شغلی بسیار پایین، درآمد پایین و محدودیت سطح زیرکشت می‌باشد. بنابراین، جوانان گرایش کمی به کشاورزی دارند. Ramazanian (2001) نیز دلایل دیگری از قبیل عدم سرمایه‌گذاری کافی در مناطق روستایی و کشاورزی، نبود جاذبه‌های چشمگیر برای جوانان روستایی، سخت و طاقت فرسا بودن فعالیت‌های کشاورزی، نبود نظام تامین اجتماعی در مناطق روستایی و بخش کشاورزی که در نتیجه نوعی احساس ناامنی برای روستاییان و کشاورزان به وجود می‌آید را به عنوان دلایل عدم رغبت جوانان به کشاورزی ذکر کرده است.

Alibeygi (2008) در مطالعه‌ای درخصوص جوانان روستایی شهرستان کرمانشاه گزارش کرد که نگرش جوانان روستایی نسبت به شغل کشاورزی چندان مطلوب نیست، ارزش شغل کشاورزی، تلاش برانگیزی شغل کشاورزی، احساس خودکارآمدی در زمینه کشاورزی، عدم احساس فشار از انجام کار کشاورزی و علاقه‌مندی و سودمندی شغل کشاورزی ابعاد مختلف تشکیل دهنده نگرش جوانان نسبت به کشاورزی به عنوان یک شغل به شمار می‌روند. تنها متغیری که با نگرش نسبت به شغل کشاورزی رابطه‌ای مثبت و معنی دار داشت، و خانواده‌های دارای سرمایه‌مادی بیشتر در روستا از جوانانی با نگرش مثبت نسبت به شغل کشاورزی برخوردارند.

Moshref et al. (2011) در مطالعه‌ای با عنوان عوامل موثر بر نگرش جوانان روستایی شهرستان شهرکرد نسبت به اشتغال در بخش کشاورزی گزارش کردند که بین میزان زمین زراعی زیرکشت، مشارکت اجتماعی، درآمد کشاورزی و متغیر نگرش جوانان روستایی در زمینه اشتغال در فعالیت‌های کشاورزی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. Bajema et al. (2002) مواردی مانند شرایط آموزشی مناسب، موقعیت اقتصادی مطلوب و گسترش فعالیت‌های اجتماعی را در افزایش انگیزه جوانان روستایی جهت ماندن در مناطق روستایی و اشتغال در بخش کشاورزی موثر گزارش

روستایی محسوب می‌شوند و دست‌اندرکاران و برنامه‌ریزان در خصوص جوانان روستایی با توجه به نیازها و شناخت عواملی که باعث ایجاد انگیزه در آنها می‌شود و عواملی که مانع دلسردی در انتخاب شغل کشاورزی می‌شود، بایستی با آگاهی کافی برنامه‌ریزی کنند (Eskandari & Dinpanah, 2006). بر اساس آمارهای ارایه شده ۲۴/۷ درصد جوانان بین ۱۴-۲۵ ساله در کل کشور با مشکل بیکاری روبرو هستند که این آمار برای جوانان روستایی ۱۶/۴ درصد ولی برای جوانان شهری ۲۹/۴ درصد می‌باشد (SCOI, 2010). لذا نیاز است که با برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های مناسب و اثربخش از افزایش بیش از حد بیکاران جوان شهری به دلیل مهاجرت جوانان روستایی به این مناطق جلوگیری نمود.

مطالعات مختلفی در داخل و خارج کشور در ارتباط با عدم رغبت و مهاجرت جوانان روستایی صورت گرفته است و هر کدام از آنها به دلایلی اشاره کرده‌اند. Porsina et al., (2010) در مطالعه‌ای با عنوان بررسی عوامل موثر بر انگیزه جوانان روستایی بیان نمودند که گرچه نگرش اکثریت جوانان کلاردشتی نسبت به کشاورزی مثبت می‌باشد، ولی در مقابل اکثریت همین جوانان تمایل ندارند که شغل کشاورزی را در آینده انتخاب نمایند و مواردی مانند میزان مهیا بودن فرصت‌های شغلی در روستا، خودپنداری، نگرش کشاورزان به مشاغل کشاورزی و سن از عوامل موثر بر انگیزه جوانان روستایی می‌باشد. برخی نظام آموزشی موجود را در این زمینه مقصر می‌دانند. Saeidi Rezvani (1995) بیان نمود که کمتر از ۲۰ درصد جوانان روستایی مایل به فعالیت در بخش کشاورزی هستند و دانش آموزان نسبت به سایر جوانان تمایل کمتری به این شغل دارند. بدون تردید یکی از عوامل این نگرش، نظام آموزشی است که دانش-آموزان روستایی را متناسب با نظام اقتصادی حاکم بر روستا جهت نداده و انتظارات شغلی آنها را به سمتی سوق می‌دهد که در نهایت مهاجرت را بر می‌گزینند. در این زمینه محتوای آموزش‌های ارایه شده در سطوح مدارس روستایی باید دربردارنده مباحث کشاورزی و دامداری باشد که این سیاست در سال‌های قبل در کشور مورد آزمون قرار گرفته است. برخی دیگر به

نیمه‌ساختارمند با چندین صاحب‌نظر گویه‌های مربوط به ابزار تحقیق (پرسشنامه) استخراج و از طریق مراجعه مستقیم به جوانان روستایی و مصاحبه‌حضوری پرسشنامه تدوین شده تکمیل گردید. جهت سنجش دلایل بی‌انگیزگی روستاییان از ۲۲ گویه در قالب طیف لیکرت از (هیچ تا خیلی زیاد) استفاده گردید و از جوانان خواسته شد که میزان اهمیت هر یک از عوامل را مورد ارزیابی قرار دهند. روایی (اعتبار) ابزار تحقیق با استفاده از نظرات اساتید متخصص و کارشناسان مرتبط با حوزه روستایی و کشاورزی تعیین گردید و قابلیت اعتماد (پایایی) ابزار تحقیق نیز با تکمیل ۳۰ پرسشنامه در روستایی خارج از نمونه آماری و محاسبه آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۰ به‌دست آمد. جامعه آماری را تمام جوانان روستایی بین ۱۵ تا ۲۴ ساله شهرستان بوئین زهرا تشکیل داد که براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۸۵) تعداد کل آنان برابر با ۲۳۸۲۴ نفر بود (۲۵ درصد کل جمعیت روستاها) که طبق فرمول کوکران ۲۷۰ نفر و از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای انتخاب و مورد مطالعه واقع شدند. با توجه گسترده‌گی منطقه مورد مطالعه و تعداد زیاد روستاهای آن (۲۱۳ روستا)، برای نمونه‌گیری در مرحله اول از بین ۱۴ دهستان شهرستان پنج‌دهستان بصورت تصادفی انتخاب گردیدند. در مرحله دوم، متناسب با تعداد روستاهای هر دهستان و نیز تعداد جمعیت آنها از هر کدام از دهستانها سه یا چهار روستا بصورت تصادفی انتخاب گردیدند. در مرحله سوم و بصورت تصادفی از هر روستا جوانان روستایی انتخاب و بصورت حضوری پرسشنامه‌ها توسط جوانان روستایی تکمیل شدند. لازم به توضیح است که در زمینه تعداد جوانان انتخاب شده از هر روستا، تعداد کل جوانان آن روستا مدنظر قرار گرفت. در مجموع ۲۷۰ جوان روستایی از ۱۷ روستا واقع در پنج دهستان شهرستان به عنوان نمونه آماری مورد مطالعه قرار گرفتند. در جدول (۲) چارچوب نمونه‌گیری و تعداد جوانان روستایی مورد مطالعه از هر روستا آورده شده است.

کردند. (Makht et al. (2012) در مطالعه‌ای در خصوص نگرش جوانان روستایی شهرستان گنبد کاووس نسبت به اشتغال در بخش کشاورزی بیان نمودند که علاقه ۵۴ درصد جوانان نسبت به سکونت در روستا در حد مطلوب است و متغیرهایی مانند سن، میزان تحصیلات، میزان علاقه به سکونت در روستا و روحیات کارآفرینانه جوانان روستایی با نگرش آنان رابطه مثبت و معنی‌داری دارند. شغل اهمیت و ضرورت ویژه‌ای در زندگی انسان دارد و در واقع یکی از تصمیم‌گیری‌های اساسی و سرنوشت‌ساز برای او می‌باشد. در زمان‌های گذشته بدلیل عدم تنوع در مشاغل این پدران بودند که برای فرزندان خود در همان زادگاهشان شغل انتخاب می‌کردند و تقریباً حالت موروثی داشت، ولی امروزه به خاطر تحولات ارتباطاتی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جوانان اغلب در شرایطی قرار می‌گیرند که ناچار به انتخاب شرایط شغلی هستند و انتخاب شغل تحت تاثیر عواملی از قبیل استعداد (میزان و نوع استعداد افراد)، علائق، فرصت‌های شغلی، عوامل اقتصادی و جایگاه اجتماعی قرار دارد. انجام مطالعات مرتبط در این زمینه می‌تواند وجود همگرایی و نزدیکی دلایل و علل این مشکل در سطح کشور را فراهم آورده و برنامه‌ریزان را در این زمینه یاری کند و در این راستا، با توجه به اینکه در شهرستان بوئین زهرا دلایل و عوامل عدم تمایل جوانان روستایی به کار کشاورزی و سکونت در روستا قبلاً مورد مطالعه و بررسی علمی قرار نگرفته بود و از آنجایی که این منطقه از پتانسیل بالایی در بخش کشاورزی جهت توسعه برخوردار می‌باشد؛ لذا این مطالعه با هدف بررسی وضعیت تمایل جوانان روستایی به فعالیت‌های کشاورزی و بررسی دلایل این وضعیت انجام گرفت.

مواد و روش‌ها

تحقیق حاضر از لحاظ روش‌شناسی از نوع تحقیقات توصیفی (غیر آزمایشی) پیمایشی، از لحاظ هدف از نوع کاربردی و از لحاظ نحوه گردآوری داده‌ها از نوع تحقیقات میدانی می‌باشد. پس از جستجوی کتابخانه‌ای و الکترونیکی مطالعات صورت گرفته و ضمن مصاحبه

جدول ۲- روستاهای مورد مطالعه هر دهستان به همراه تعداد نمونه آماری

دهستان	روستا	نمونه مورد مطالعه	دهستان	روستا	نمونه مورد مطالعه
	شهید آباد	۲۹		عصمت آباد	۴۰
شهیدآباد	قهوج	۱۱	زهرای بالا	فیض آباد	۱۰
	استلج	۱۵		خاتون آباد	۱۳
	زین آباد	۲۵		قشلاق مرانلو	۱۰
زین اباد	مندر آباد	۱۱		کلنجین	۱۸
	سوس	۱۲	خرقان شرقی	تو آباد	۱۰
رودک	۲۴	ارتش آباد		۱۰	
سگزآباد	حاجی عرب	۱۰			شینگل
	یریجان	۱۲			
جمع		۲۷۰			

نتایج و بحث

پاسخ جوانان روستایی به میزان علاقه آنها به شغل کشاورزی در جدول (۳) آمده است. همانطوری که مشاهده می‌شود ۷۰ درصد میزان علاقه‌ای برابر با متوسط و بالاتر را دارا هستند. در عین حال با توجه به دامنه متغیر و میزان انحراف معیار مربوطه مشاهده می‌شود که تشتت نظرات جوانان در این خصوص بالاست. این نتیجه در تایید مطالعه Makht et al. (2012) می‌باشد که در خصوص جوانان روستایی شهرستان گنبدکاووس گزارش کردند که علاقه ۵۴ درصد جوانان روستایی نسبت به سکونت در روستا در حد مطلوب می‌باشد.

میانگین سنی جوانان مورد مطالعه در تحقیق حاضر ۲۰/۳۷ سال بود که ۶۵ نفرشان متأهل (۲۴ درصد) و بقیه ۲۰۵ نفر مجرد بودند. از لحاظ سطح تحصیلات اکثریت جوانان مورد مطالعه در مقاطع مختلف دبیرستان در حال تحصیل بودند (در حدود ۴۵ درصد). شغل پدر اکثریت پاسخگویان کشاورزی بود و کمترین شغل مربوط به افراد بیکار و بازنشسته بود. از لحاظ تحصیلات پدر، بیشتر از ۷۰ درصد پاسخگویان پدرانشان بی‌سواد و یا سواد ابتدایی داشتند.

جدول ۳- توزیع فراوانی جوانان روستایی برحسب میزان علاقه‌مندی به فعالیت در کشاورزی

میزان علاقه‌مندی	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی	سایر آماره‌ها
بسیار علاقه‌مندم	۱۸	۶/۶۷	۶/۷	
علاقه‌مندم	۷۲	۲۶/۶۷	۳۳/۳۳	میانگین: ۳/۱۲
تاحدودی علاقه‌مندم	۷۸	۲۸/۸۹	۶۲/۲۲	انحراف معیار: ۱/۱۶
علاقه‌ای ندارم	۶۳	۲۳/۳۳	۸۵/۵۶	
اصلاً علاقه‌ای ندارم	۳۹	۱۴/۴۴	۱۰۰	
جمع	۲۷۰	۱۰۰		

مقیاس لیکرت: ۱= اصلاً علاقه‌ای ندارم ، ۲= علاقه‌ای ندارم ، ۳= تا حدودی ، ۴= علاقه‌مندم ، ۵= بسیار علاقه‌مندم

یافته با نتایج مطالعه Omani & Mosaei (2007) همخوانی ندارد، چرا که محققان فوق در مطالعه‌ای با عنوان عوامل موثر بر نگرش جوانان روستایی استان کهگیویه و بویراحمد نسبت به اشتغال در بخش کشاورزی گزارش کردند که بیش از ۵۰ درصد از افراد مورد مطالعه دوست دارند که بعد از اتمام تحصیلات خود در بخش کشاورزی مشغول به کار شوند.

همچنین، یکی از سوالات تحقیق این بود که با توجه به وضعیت فعلی و میزان علاقه جوانان به کشاورزی آنها تا چه حدی از لحاظ ذهنی برای انتخاب شغل کشاورزی در آینده تمایل و انگیزه دارند. همانطوری که در جدول (۴) مشاهده می‌شود، ۷۰ درصد جوانان تمایل متوسط و کمی برای انتخاب شغل کشاورزی به عنوان شغل آینده دارا هستند و میانگین کمتر از ۳ نیز نشان‌دهنده تمایل کم جوانان برای انتخاب شغل کشاورزی می‌باشد. این

جدول ۴- توزیع فراوانی جوانان روستایی برحسب تمایل به انتخاب کشاورزی به عنوان شغل آینده

میزان تمایل و انگیزه	فراوانی	درصد فراوانی	درصد تجمعی	سایر آماره‌ها
خیلی کم	۴۵	۱۶/۷	۱۶/۷	
کم	۷۲	۲۶/۷	۴۳/۳	میانگین: ۲/۸
متوسط	۷۲	۲۶/۷	۷۰	انحراف معیار: ۱/۲۳
زیاد	۵۴	۲۰	۹۰	
خیلی زیاد	۲۷	۱۰	۱۰۰	
جمع	۲۷۰	۱۰۰		

مقیاس لیکرت: ۱= کم، ۲= خیلی کم، ۳= متوسط، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد

می‌شود در سطح یک درصد بین این دو متغیر تفاوت معنی‌داری وجود دارد. این یافته همسو با یافته‌های Porsina et al. (2010) می‌باشد که در روستاهای شهرستان کلاردشت انجام داده‌اند.

از آزمون من وایت‌نی برای اینکه مشخص گردد که آیا بین میزان علاقه جوانان روستایی به شغل کشاورزی و میزان تمایل آنان برای انتخاب شغل آتی تفاوتی وجود دارد یا نه، استفاده گردید و همانطور که مشاهده

جدول ۵- مقایسه میزان علاقه‌مندی به شغل کشاورزی با میزان تمایل جوانان جهت انتخاب آن به عنوان شغل آتی

میانگین رتبه‌ای دو متغیر	مقدار من وایت‌نی	P مقدار
میزان علاقه‌مندی: ۲۹۱/۹۱	۳۰۶۹۹/۵	**./۰۰۱
میزان تمایل: ۲۴۹/۰۹		

** معنی‌داری در سطح ۰/۰۵

زیاد استفاده شد. نتایج اولویت‌بندی با استفاده از ضریب تغییرات در جدول (۶) ارائه شده است.

جهت شناسایی و رتبه‌بندی موانع و دلایل بی‌انگیزگی جوانان روستایی به کار کشاورزی از ۲۲ گویه و در قالب طیف لیکرت ۶ سطحی از تاثیر صفر تا خیلی

جدول ۶- اولویت‌بندی عوامل مرتبط با بی‌انگیزگی جوانان روستایی به فعالیت کشاورزی

اولویت	عوامل	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات
۱	پر زحمت بودن حرفه کشاورزی در مقایسه با سایر مشاغل	۳/۷۷	۱/۱۳	۲۹/۹۵
۲	کم درآمد بودن حرفه کشاورزی نسبت به مشاغل دیگر	۳/۸۰	۱/۱۵	۳۰/۲۵
۳	عدم توجه کافی سیاستگذاران دولتی برای حمایت از مشاغل کشاورزی	۳/۵۹	۱/۱۵	۳۲/۱۳
۴	دشوار بودن اخذ امکانات مالی برای فعالیتهای کشاورزی	۳/۸۷	۱/۲۴	۳۲/۱۴
۵	نبود نگرش مساعد در جوانان روستایی نسبت به اشتغال در بخش کشاورزی	۳/۳۶	۱/۱۳	۳۳/۶۶
۶	فقدان اطلاعات و ناکافی بودن آموزشهای ترویجی در زمینه های کشاورزی	۳/۴۳	۱/۱۷	۳۴
۷	نبود فرصتهای شغلی مناسب در روستا	۳/۶۱	۱/۲۴	۳۴/۴۰
۸	نبود مراکز آموزشی جهت ادامه تحصیل در روستاها	۳/۶۳	۱/۲۶	۳۴/۶۸
۹	عدم ارائه آموزشهای مناسب و کافی برای کشاورزان	۳/۵۵	۱/۲۴	۳۵/۱۱
۱۰	سنتی بودن روشهای کشاورزی و دامداری	۳/۳۰	۱/۱۶	۳۵/۲۶
۱۱	نادیده گرفتن جایگاه جوانان در روستا	۳/۶۵	۱/۳۲	۳۶/۱۴
۱۲	فقدان امکانات و مراکز آموزشی و بهداشتی در روستا	۳/۱۶	۱/۱۷	۳۷
۱۳	عدم دسترسی به تسهیلات و امکانات کافی برای کارهای کشاورزی	۳/۴۷	۱/۲۸	۳۷/۰۲
۱۴	آینده شغلی نامطمئن در حرفه کشاورزی	۳/۳۵	۱/۳۰	۳۸/۹۰
۱۵	کمبود زمینهای مناسب زراعی در روستا	۳/۴۴	۱/۳۶	۳۹/۶۵
۱۶	کمبود امکانات حمل و نقل مناسب در مناطق روستایی	۳/۰۹	۱/۲۹	۴۱/۷۹
۱۷	ریسک بالای فعالیتهای کشاورزی	۳	۱/۳۲	۴۴/۱۳
۱۸	منزلت اجتماعی پایین مشاغل کشاورزی نسبت به سایر مشاغل	۳/۰۳	۱/۴۱	۴۶/۵۸
۱۹	عدم تمایل به سکونت در روستا	۳/۱۰	۱/۵۶	۵۰/۲۰
۲۰	عدم امکان پیشرفت در روستا بخاطر چشم و همچشمی	۳/۰۵	۱/۵۴	۵۰/۴۷
۲۱	جذاب بودن مشاغل غیر کشاورزی از لحاظ درآمد و جایگاه اجتماعی	۳	۱/۶۰	۵۳/۳۵
۲۲	وجود مشاغل جدید و بهتر در منطقه مثل گردشگری	۲/۲۳	۱/۴۸	۶۶/۰۷

مقیاس لیکرت: ۰= هیچ، ۱= خیلی کم، ۲= کم، ۳= تاحدودی، ۴= زیاد، ۵= خیلی زیاد

تولیدی در بخش کشاورزی و مخاطره‌پذیری حرفه کشاورزی جزء سه مورد اول بودند. Porsina et al. (2010) نیز در مطالعه خود در خصوص جوانان روستایی کلاردشت گزارش کردند که درآمد کم حرفه کشاورزی در قیاس با سایر مشاغل، زحمت زیاد حرفه کشاورزی، آینده شغلی نامطمئن حرفه کشاورزی سه اولویت اول فقدان انگیزه جوانان روستایی نسبت به حرفه کشاورزی می‌باشد. البته در این تحقیق ۱۲ عامل اثرگذار دیگر با میانگین بالای متوسط نیز مورد شناسایی واقع شدند. Aghasizadeh (1997) در مطالعه خود در منطقه بالاتجن قائم‌شهر گزارش کرد که از عوامل مؤثر بر عدم گرایش جوانان به حرفه کشاورزی مواردی مانند سختی کار کشاورزی، آینده شغلی نامناسب، پایین بودن درآمد، نبود امکانات لازم برای کشاورزی، عدم وجود امکانات در روستا، عدم توجه به جامعه کشاورزی، عدم توجه

پر زحمت بودن حرفه کشاورزی در مقایسه با سایر مشاغل، کم‌درآمد بودن و نیز عدم توجه کافی برنامه‌ریزان و سیاستگذاران به بخش کشاورزی و روستایی سه اولویت اول عدم تمایل جوانان می‌باشد. وجود مشاغل بهتر و با جاذبه از قبیل گردشگری رتبه آخر را به خود اختصاص داده است و به غیر از این مورد بقیه دلایل دارای میانگینی بیشتر از سه می‌باشند که حکایت از تاثیر بیش از حد متوسط آنها دارد. یافته‌های بالای ذکر شده همسو با یافته‌های مطالعاتی مانند (Makht et al., 2012, Porsina et al., 2010, Malatest et al., 2002, Aghasizadeh, 1997) می‌باشد. Makht et al. (2012) نیز ضمن شناسایی ۱۵ ویژگی نقطه ضعف اشتغال در بخش کشاورزی از دیدگاه جوانان روستایی شهرستان گنبدکاووس گزارش کردند که کمبود اعتبارات و حمایت مسئولین، کمبود منابع

که در سطح یک درصد معنی دار است. از روش چرخش و ریماکس برای بالابردن تفسیر عامل‌ها استفاده گردید و تعداد چهار عامل در مجموع و بر اساس مقادیر ویژه و نیز معیار عامل پیشین استخراج گردیدند که در جدول (۷) ارائه شده‌اند. به‌طور کلی، چهار عامل فوق ۴۸/۷۴ درصد از واریانس کل را برآورد کرده‌اند که سهم هر کدام از عامل‌ها نیز مشخص شده است.

سیاست‌گذاران و دولت به کشاورزی و عدم علاقه جوانان به کشاورزی می‌باشد.

جهت مناسب بودن داده‌ها برای تحلیل عاملی از ضریب KMO و آزمون بارتلت استفاده گردید. میزان ضریب KMO برابر با ۰/۷۵۳ بود که در حد خوب برای تحلیل عاملی تفسیر می‌گردد (Manasourifar, 2006). همچنین میزان آزمون بارتلت برابر با ۲۰۱۸/۱۱ می‌باشد

جدول ۷- مولفه‌های استخراج شده همراه با مقادیر ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی

عوامل	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد تجمعی واریانس مقدار ویژه
۱	۳/۳۱۱	۱۵/۰۵۲	۱۵/۰۵۲
۲	۲/۷۶۴	۱۲/۵۶۳	۲۷/۶۱۵
۳	۲/۴۸۰	۱۱/۲۷۳	۳۸/۸۸۸
۴	۲/۱۶۷	۹/۸۵۰	۴۸/۷۳۸

جهت نامگذاری عامل‌ها به ماهیت متغیرهای موجود در هر عامل و نیز مهمترین متغیرهای موجود در هر عامل توجه گردید که نتایج در جدول (۸) ارائه شده است.

جدول ۸- متغیرهای مربوط به هر یک از عامل‌ها و میزان بارعاملی به‌دست آمده از ماتریس دوران یافته

عامل	متغیرهای مربوطه	بار عاملی
اقتصادی	کم درآمد بودن حرفه کشاورزی نسبت به مشاغل دیگر	۰/۷۱۹
	دشوار بودن اخذ امکانات مالی برای فعالیتهای کشاورزی	۰/۶۷۲
	نبود فرصتهای شغلی مناسب در روستا	۰/۶۵۵
	عدم دسترسی به تسهیلات و امکانات کافی برای کارهای کشاورزی	۰/۵۷۳
	کمبود زمینهای مناسب زراعی در روستا	۰/۵۲۳
	کمبود امکانات حمل و نقل مناسب در مناطق روستا	۰/۴۶۳
	ریسک بالای فعالیتهای کشاورزی	۰/۴۵۹
سکونت	وجود مشاغل جدید و بهتر در منطقه مثل گردشگری	۰/۴۵۶
	پر زحمت بودن حرفه کشاورزی در مقایسه با سایر مشاغل	۰/۷۸۶
	نبود نگرش مساعد در جوانان روستایی نسبت به اشتغال در بخش کشاورزی	۰/۷۱۳
	آینده شغلی نامطمئن در حرفه کشاورزی	۰/۶۹۴
اجتماعی	عدم تمایل به سکونت در روستا	۰/۵۰۶
	عدم توجه کافی سیاستگذاران دولتی برای حمایت از مشاغل کشاورزی	۰/۶۶۴
	نادیده گرفتن جایگاه جوانان در روستا	۰/۶۴۹
	منزلت اجتماعی پایین مشاغل کشاورزی نسبت به سایر مشاغل	۰/۵۸۵
	عدم امکان پیشرفت در روستا بخاطر چشم و همچشمی	۰/۵۷۳
آموزشی	جذاب بودن مشاغل غیر کشاورزی از لحاظ درآمد و جایگاه اجتماعی	۰/۴۶۳
	نبود مراکز آموزشی جهت ادامه تحصیل در روستاها	۰/۷۵۳
	عدم ارائه آموزشهای مناسب و کافی برای کشاورزان	۰/۷۱۷
	فقدان اطلاعات و ناکافی بودن آموزشهای ترویجی در زمینه های کشاورزی	۰/۶۴۳
	فقدان امکانات و مراکز آموزشی و بهداشتی در روستا	۰/۴۸۳

عامل آموزشی هم که با تبیین حدود ۱۰ درصد آخرین عامل می‌باشد اشاره به نابرابری‌های آموزشی و بهداشتی در روستاها دارد. لازم به توضیح است که در سال‌های اخیر از لحاظ این شاخص‌ها وضعیت روستاها رو به بهبودی می‌باشد. ولی نگرش و دیدگاه جوانان طبیعتاً در طول زمان شکل می‌گیرد و نوع نگاه و نگرش آنها مهم‌تر از واقعیات بیرونی روی تصمیمات‌شان تاثیرگذار می‌باشد.

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

این مطالعه در راستای شناسایی و دسته‌بندی عوامل مرتبط با بی‌انگیزگی جوانان روستایی به فعالیت کشاورزی در شهرستان بوئین زهرا صورت گرفت. نتایج نشان داد که گرچه بیشتر از ۷۰ درصد جوانان روستایی مورد مطالعه علاقه متوسط و به بالایی برای کارهای کشاورزی دارند، ولی در عین حال اکثریت آنها تمایل پایینی برای انتخاب شغل کشاورزی به عنوان شغل آتی دارند. به عبارتی دیگر باید گفت وجود مسایل و مشکلاتی باعث گردیده است که بین میزان علاقه کشاورزان به شغل کشاورزی و میزان تمایل و انگیزه آنان جهت انتخاب کشاورزی به عنوان شغل آینده فاصله وجود داشته باشد. با توجه به این یافته تحقیق، پیشنهاد می‌شود که با تدوین و اجرای برنامه‌هایی از قبیل تبیین جایگاه و ارزش شغل کشاورزی در اقتصاد و تغذیه کشور در سطح مدارس، اجرای بازدیدهایی از مزارع و فعالیت‌های موفق کشاورزی در کشور انگیزه جوانان روستایی این شهرستان را برای ادامه فعالیت در این شغل افزایش داد.

پرزحمت بودن حرفه کشاورزی در مقایسه با سایر مشاغل، کم‌درآمد بودن و نیز عدم توجه کافی برنامه‌ریزان و سیاست‌گذاران به بخش کشاورزی و روستایی سه اولویت اول عدم تمایل جوانان گزارش گردید. رشد سریع فناوری اطلاعات و به تبع آن، افزایش آگاهی جوانان روستایی از رفاه و آسایش شغل‌های دیگر به طور مستقیم روی انگیزه این قشر تاثیرگذار بوده است. چیزی که دلیل اول یعنی پردردسر بودن فعالیت‌های کشاورزی را پراهمیت‌تر جلوه می‌دهد، کم درآمد بودن این شغل در قیاس با سایر مشاغل می‌باشد. در واقع، همانطوریکه در یک سازمان طبق نظریه برابری،

همانطوری که مشاهده می‌گردد در حدود ۴۹ درصد واریانس بی‌انگیزگی جوانان روستایی از طریق این عوامل برآورد می‌شود. عامل اقتصادی با هشت متغیر تبیین کننده ۱۵/۰۵ درصد واریانس، عامل نگرشی با چهار متغیر تبیین کننده ۱۲/۵۶ درصد واریانس، عامل اجتماعی با پنج متغیر تبیین کننده ۱۱/۲۷ درصد واریانس و عامل آموزشی با چهار متغیر ۹/۸۵ درصد واریانس را تبیین کردند. عامل اقتصادی حدود ۱۵ درصد واریانس را تبیین می‌کند. با نگاه به این عوامل می‌توان عنوان کرد که طبیعت و محتوای فعالیت‌های معیشتی کشاورزی دارای این خصوصیات است. به این معنی که درآمد پایین، ریسک بالا، کمبود زمین‌های زراعی و قطعه قطعه بودن آنها و نیز وضعیت توسعه‌ای ضعیف روستاها از لحاظ زیرساخت‌های توسعه‌ای مثل امکانات حمل و نقل به نوعی شغل کشاورزی را از لحاظ انتخاب جوانان در جایگاه پایین‌تری قرار می‌دهد. Alibeygi et al. (۲۰۰۹) در مطالعه‌ای چهار دلیل اساسی تمایل جوانان روستایی به مهاجرت را اقتصادی، زیرساختی، اجتماعی و فرهنگی گزارش کردند. عامل نگرشی دوم که در حدود ۱۳ درصد واریانس را برآورد کرده است، را باید محصول افزایش ارتباطات جوانان روستایی با محیط شهری و اطراف خود دانست. افزایش آگاهی در سایه رسانه‌ها، ارتباطات فیزیکی جوانان با محیط‌های شهری، افزایش آگاهی جوانان از مشاغل دیگر و نیز افزایش سطح تحصیلات و خودپنداری جوانان روستایی در خصوص خودشان و جایگاه آینده همگی زمینه‌ساز ایجاد یک نگرش نامساعد نسبت به وضعیت فعلی بخش کشاورزی گردیده است. عامل اجتماعی با تبیین ۱۱ درصد واریانس مربوطه پنج متغیر را در خود جای داده است. نه تنها جوانان روستایی بلکه امروزه جوانان شهری هم به نوعی با پدیده شکاف نسلی مواجه می‌باشند. جوان روستایی امروز مانند پدر خود (جوان روستایی چند دهه قبل خود) فکر نمی‌کند و از اینکه سیاست‌گذاری‌های حمایتی مناسب مانند شهرها صورت نگرفته و نیز جایگاه جوانان در روستا رعایت نشده و فرهنگ چشم و همچشمی و مواردی دیگر همچنان وجود دارد، طبیعتاً به دنبال انتخاب شغل و مکانی برای زندگی خواهد بود که این موارد کمتر در آن وجود دارد.

افزایش داد.

تحلیل عاملی با تبیین در حدود ۴۹ درصد واریانس چهار عامل مهم اقتصادی، نگرشی، اجتماعی و آموزشی را در بی‌انگیزگی جوانان روستایی معرفی کرد. با نگاه به عوامل مطرح شده توسط جوانان روستایی به خوبی این نکته قابل ذکر است که گرچه در هر شهرستان و استانی و با توجه به شرایط خاص آن منطقه می‌توان سیاست‌ها و برنامه‌هایی را در راستای افزایش تمایل و نگرش جوانان روستایی در خصوص اشتغال در بخش کشاورزی اجرا کرد ولی رسیدن به یک وضعیت مناسب در این زمینه نیازمند اتخاذ سیاست‌های متناسب در سطح ملی می‌باشد. در واقع توسعه روستایی همزمان با توسعه شهری بایستی طراحی و اجرا گردد تا بتوان در آینده به حضور قشر جوان و مستعد توسعه کشاورزی در روستاها امیدوار بود و گرنه با خروج این قشر از روستا و سپردن روستا به افراد مسنی که قدرت ریسک و پذیرش نوآوری‌ها را کمتر با خود به همراه دارند، باعث تاخیر در رسیدن به توسعه کشاورزی پایدار خواهد شد. سیاست‌هایی که دربردارنده برنامه‌های کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلند مدت برای بهبود و متعادل‌سازی شرایط اقتصادی، آموزشی، اجتماعی روستاها در قیاس با شهرها باشد.

کارمندان میزان تلاش و حقوق دریافتی خود را با همدیگر مقایسه کرده و در صورت مشاهده نابرابری اقدام به تعدیل این نابرابری به شیوه‌های مختلف می‌کنند. جوانان روستایی هم در مقایسه تلاش و زحمت کشاورزی با سایر مشاغل و مقایسه میزان درآمد این شغل با سایر مشاغل اقدام به تعدیل رابطه نابرابری کرده و انگیزه فعالیت در این حرفه را از دست می‌دهند. در این راستا، پیشنهاد می‌شود که سازمان‌های ذیربط استانی و شهرستانی نسبت به شناسایی فعالیت‌های کشاورزی و غیرکشاورزی مرتبط در مناطق روستایی از قبیل صنایع روستایی کوچک اقدام نموده و همزمان نسبت به آموزش و ترویج جوانان روستایی و نیز آرایه تسهیلات اعتباری برای راه‌اندازی این قبیل فعالیت‌ها و نیز بالابردن بهره‌وری فعالیت‌های جاری کشاورزی اقدام نمایند. همچنین، پیشنهاد می‌گردد که با توسعه ماشینی کردن برخی فعالیت‌های پرمشقت کشاورزی و روستایی، برگزاری کلاس‌های عملی آموزشی و ترویجی در خصوص بکارگیری روش‌های صحیح کاشت، داشت و برداشت و پس از برداشت، افزایش بهره‌وری و در نهایت، افزایش درآمد روستاییان زمینه افزایش گرایش بیشتر جوانان روستایی به ادامه فعالیت در شغل کشاورزی را

REFERENCES

1. Aghasizadeh, F. (1997). Attitude of rural youth to agriculture and assessing their job preferences in Balatajan region, Qaemshahr Township, *MSc. thesis*, University of Tarbiat modares, Tehran. (In Farsi).
2. Alibeygi, A. (2008). Rural Youth of Kermanshah County and the challenge of choosing Agricultural career. *Quarterly Journal of Rural Development Studies (ROOSTA VA TOWSEE)* 11(1), 76. (In Farsi)
3. Alibeygi, A., Papzan, A., & Zereski M. (2009). reasons for and methods to reduce rural youth's tendency towards migration in Kermanshah Township, *Iranian Journal Of Agricultural Economics and Developmental Research*, 40(1), 39-49 (In Farsi)
4. Bajema, D. H., Miller, W. W., & Williams, D. L. (2002). Aspirations of rural youth. *Journal of Agricultural Education*, 43(3), 61-71.
5. Eskandari, J. & Dinpanah, Gh. (2006). Study of Effective factors on rural youth motivation in agricultural activities in Esfahan province. *Jihad Quaterly*, 26(270), 150-162. (In Farsi)
6. Makht, S., Bagheri, A., & Shabanali Fami, H. (2012). Analysis of rural youth attitudes to employ in Agricultural Sector (The case of Gonbadkavous Township, Iran). *Quarterly Journal of Rural Development Studies (ROOSTA VA TOWSEE)* 15(4), 115-136. (In Farsi).
7. Manasourifar, K. (2006). *Developed Statistical Methods*. Tehran: Tehran University Publication. P.50. (In Farsi).
8. Mosaei, M., & Omani, A., (2007). Effective factors on rural youth attitudes in agricultural employment (case study: Kohkiloyeh & BoyerAhmad province). *Journal of Research in Agricultural Education and Extension*, 3(1), 37-50. (In Farsi).
9. Moshref, P., Mahdavian brojeni, M., & Mirzaei, M. (2011). Effective factors on youth attitudes in employment in agricultural section in the Shahrkord Township. *National conference of agriculture and natural resource graduate employment*. 23, 24 November, 2011. Tarbiat Modars University: Tehran. (In Farsi).

10. Osborne, E.D. & Dyer, J.E. (2000). Attitudes of Illinois agriscience and their parents toward agriculture and agricultural education programs. *Journal of Agricultural Education*, 41(3), 50-59.
11. Porsina, M., Chizari M., Hoseini, J.F., & and Tahmasebi, M. (2010). Factors affecting the Iranian rural youth motivation to be engaged in agricultural profession: A case study of Kelardasht county, *Quarterly Journal of Rural Development Studies (ROOSTA VA TOWSEE)* 13(3), 31-49. (In Farsi).
12. Ramazanian, M. (2001). Aging of workforce population in Iranian agriculture sector: reasons and impacts. *Journal of Economic and Agricultural Development*, 9(36), 207-235 (In Farsi).
13. Rasoulof, J. (2000). The role of Village in social welfare process, *Journal of Economic and Agricultural Development*, 31, 153-161(In Farsi).
14. Saeidi Rezvani, N. (1995). Study of rural youth job interest. *Jihad Quarterly*, 172-173, 32-37. (In Farsi).
15. Sayanni Ghasemi, M. (2009). The Impact of rural youth migration to cities, *Youth Research, Culture and Society*, spring and summer, 145-165 (In Farsi).
16. Statistical centre organization of Iran (2006). *Population and housing census results*. Retrieved From: <http://www.amar.org.ir> (In Farsi).

Archive of SID